

Nézetek a kepe-rendszeréről.

A Ker. Magvető hasábjain fel van vetve, szőnyegre van hozva a kepe-rendszer, s annak reformálása, módosítása, máskénti szervezése iránt az eszme-cserék, vélemény-nyilvánítások, és tanácsadások megkezdődtek. El is jött az ideje, hogy ez a fontos tárgy szelöltessék s felette az emberek komolyan gondolkozzanak, okoskodjanak, tanácskozzanak, s a jelenkor kívánalmához képest célszerűbb szervezetére minden lépéseket és intézkedéseket megtegyenek. Különböznél félni lehet, hogy az egész kepe-rendszer szétomlik, mint az a kéve, melynek kötelét a féreg megrágtá. Hogy a kepe-rendszer ügyében ezennel megindult mozgalom mit fog szülni? mikor hozza meg az ohajtott eredményt? az a jövő titkai közé tartozik. Az idő a maga dolgozó műhelyében elkészít és előhoz mindent, és én hiszem, hogy valamint az elvetett mag kikel és gyümölcsöt terem, úgy a kepe-rendszer ügyében elhintett s elhintendő életre való eszmék is, mint anynyi csiraképes magok, idővel kikelnek és gyümölcsöt hoznak. Azonban míg ez meglenne, míg egy gyökeres reform és átalakítás által egyházunkra s ezek papjaira és mestereire boldogabb időszak derülne, elodázhatlanul szükség valamit tenni. Mit lehetne pedig a kepe-rendszer ügyében ez idő szerint, a törvények alapján és korlátai közt, az eddiginél jobb eredménnyel tenni? e kérdésre mondom el egyszerű nézeteimet.

Kepe-rendszerünk törvényekre van fektetve, és nekem ezek közül egynehányat elő kell sorolnom, nem azért, mintha azt vélném, hogy kepe-törvényeink a Ker. Magvető olvasói előtt ismeretlenek; hanem azért, hogy a kepe-rendszeréről nézeteimet egy kis logicaszerű menettel a lehetőségig annál világosabban elmondhassam. Vessünk tehát egy futó pillantást azokra a nevezetesebb törvényekre, melyekre, mint anynyi alapokra, kepe-rendszerünk fektetve van.

Kepe-törvényeink közt legnevezetesebbeknek azokat mondhatjuk, melyeket püspök Almási Mihály bocsátott először világ eleibe, és a melyek így hangzanak:

Deliberatio anni 1614 de salario ministrorum, aliisque necessariis, in Bordos, die 25-ta Septembris praesentibus Patronis, Dno Francisco Balási de Sz. Demeter, Michaele Daniel de Vargyas, Francisco Pálfi de Gagy, sub Episcopatu Claud. ac R. Dno Mathaei de Thoroczka, seniore Stephano Somosidio Sedis Udvarhely Anno Dieque praenotatis.

1-o. A két Hrod mellett, a Küküllőn belől való, s ahoz tartozó Ecclákban tartoznak integre az Ecclákban való rendezés szerint 12 kalangyából a Prédikátornak megadni, kevesebből felét. Ha valamely szegénynek semmi oeconomiája nincsen, de jószága, háza van magának bérbe, cselédes gazda ember, a papnak tartozik fizetni két véka buzát, a mesternek egyet, akár dologgal fizesse ki. Ha pedig jószágtalan, cselédek nélkül való szegény leszen, a ki munkával keresi kenyerét, három napszámot, vagy három napi dolgot fizessen. Az özvegy, ki orsójával, guzsajával keresi kenyerét, három sing kender-vásznat fizessen.

2-o. A Fejérnikó és Gagy vize mellett, s ahoz tartozó Ecclákban tartoznak egész bérrel húsz kalangyából, kevesebből féllel. Ha pedig jószágos szegény, másfél véka buzával, s három véka zabbal. Jószágtalan szegény három napszámmal vagy annyi dologgal. Orsójával magát tápláló szegény három sing vászonnal.

5-o. A Templom körül való olyan helyek, ugy a czinteremek, temetők hasznai papé és mesteré.

6-o. Se pap, se mester akár hol is a bért se nevelni, se szállítani ne merészelje.

8-o. A bér bészolgáltatásnak idején curátor, vagy egyháziak a prédikátor házánál jelen legyenek, és a buzáról, zabról itéletet tegyenek, ha elvehető-e vagy sem, nehogy valami nehézség ok nélkül vagy kár következék.

9-o. A bérnek bévitelére egy nap rendeltessék annak idejében, és előre hirdettessék mindennek, ha ki pedig két nap egymás után bé nem vinné, büntettessék egy forintra, s a bért is adja meg, a pénz az eccla ládájába tétessék.

10-o. A restántiákat sz. Mihály napkor minden pap és mester az egyháziaknak adja ki, hogy nyolczad nap alatt kiki fizesse, egyébaránt az egyház szolgálai az egyháziakon contentumot vehessenek. Ha pedig pap és mester elmulatnák valami kedvezésből in praejudicium successorum, azután magoknak tulajdonítsák, ha panaszok fel nem vétetik. *)

*) A kihagyott pontok nem a kepetörvények közé tartoznak.

A nevezetesebb kepetörvények közé tartoznak azok is, melyeket ide írok:

Ha a papok fia secularis statusba, külső és nem papi jószágba szállanak, mint más falu szeribe lakók, papnak, mesternek bért adni tartoznak. In consist. Claud. 1695.

Akár özvegy ember, akár asszony, akár ifju legény legyen, de ha annyira való gabonája vagy jószágja van, a bért constitutio szerint adja meg.

A fabért, mikor kivántatik, a buzabér bévitelének utánna tartoznak vinni, de legtovább karácson előtt bévinni tartoznak, és ősszel idején rendeltessék egy hét alkalmas időben, akkor kiki szolgáltatassa bé. Consist. Claud. 1726.

Sok panaszok jöttek elő mind a tisztt. pap és mester atyafiak által, mind a becsületes curatorok által, hogy némely ecclákban a curatorok, és aedilisek nem gondolván meg kötelességeket, igen túnyán járnak tisztekben, mert ha szintén idején parancsolnak is a curatorok, kevés hasznát látják, a pap és mester atyafiaknak bérbeli restántiájok esztendőről esztendőre marad, a honnan következik mind az, hogy a pap és mester atyafiak egybegyült adósságokat kéntelenítettnek vagy elengedni, vagy szörnyű átkokat hallani, mind az, hogy az Ecclák sok károkat szenvednek; melyre nézve, jöllehet volt ennek előtte is facultássok a curatoroknak, hogy az egyháziakat negligentiájokért elsőben dén. 24 — huszonégy pénzig, azután toties quoties egy forintig megbüntethessék, mint az Aedilisek is az Eccláknak engedetlen tagjait illendőképben mulctázhassák, mostan pedig ezen facultas nem csak helyben hagyatik, hanem a curatoroknak serio parancsoltatik, hogy időnek idején parancsoljanak, szántásról, vetésről, kaszálásról, papok, mesterek bérek beszolgáltatásáról, építésről, adósságoknak vagy azok interessének béviteléről és egyéb ecclesiai szükséges dolgokról; mert különben ha a curatorok suo tempore nemparancsolnak, comperta rei veritate, magok hat forint pénában incurrálnak, mégis annak idejében a fogvatkozásokról és károkról kemény számadások leszen. Az egyháziak is engedelmesek és szorgalmasok legyenek, mert ha contumaciter magokat opponálják, pénáztatnak ad flor. 3. És hivataljokat is addig nem resignálhatják, míg a ruinákat meg nem építik, a papok és mesterek béreit igazságosan a constitutio szerint, a magok praesentiájokban bé nem szolgáltatják az ecclesiai oeconomiaikról, az adósságokról, és

azok interessének bévételéről számot nem adnak, egy szóval: minden kezek alatt lévő dolgokról nem ratiocinálnak, akkor is absolutiojok tiszt. esperest hírével, és akarattýából legyen, ha bizonyos Quietantiákkal megmutatják, hogy hivataljokban hiven eljártak. In Visit. ad Ecclm H. Sz. Pál. Ao. 1740 6-a mart. p. Notarium S. Sardi. Confirmat. in Consistor. Claud. Ao. 1741. 23-a Januarii.

Ha hol a bért szemül adják, akár magok vigyék, a kik adják a prédikátor házához, akár az egyháziak szedjék fel, és a terminusra t. i. sz. Mihály, vagy sz. Miklós napra adminisztrálják hiba nélkül, hogy más esztendőre ne maradjon, ha elmulasztják bészolgáltatni, a magokéból fizessék ki. A pap és mester asztagait Curátor és egyháziak tartoznak megfedni, hogy károk ne legyen. Igen szegény gabonát, kicsin és nem rend szerént való kévéket el ne vegyenek. Ha nem teremne ugy gabona, hogy szalmájába adhassanak buzát, egy kalangyáért két vékát, zab kalangyájáért három vékát adjanak. In Synod. Bagyon Ao. 1752.

Ha kiknek zabjok nincsen, hogy bért adhassanak, rozsszal, alakorral, török buzával, haricskával pro condigno praetio fizessék ki, vagy musttal a bor földén. In Consist. 1764. *).

Ezek azon nevezetesebb törvények, melyekre mint anynyi alapokra kepe-rendszerünk fektetve van, és a melyeket nekem felvett tárgyam érdekében elé kelle sorolnom. A közelebb elenyészett két századnak szüleményei ezek. Ezeknek alapján és értelmében hozattak a jelen században is mindazon törvények, melyek egyfelől a papok és mesterek restantiájának bészolgáltatása módozatait tárgyazzák, másfelől pedig ugyancsak a papok és mesterek kepe-illetékének megcsonkítására irányzott törekvéseket korlátozzák. Ilyenek főleg: a D. curátorok és egyháziak számára kiadott Normalis Instructio 5-ik pontja, mely kelt a Kolozsvárt tartott F. Consistoriumban 1813-ban január 5-én, továbbá az 1818-iki Consistorialis gyűlés 95-ik sz. alatti határozata; ismét az E. Fő Tanácsnak Kolozsvárt 1850-ben aug. 16-án tartott ülésébeni végzése; és végre a zsinati Fő Tanácsnak 1854-ben jul. 3-án 16. sz. alatt kelt érelyes határozata, mely az elébbi végzéssel egy tartalmu.

*) A nevezetesebb kepe-törvények közé lehet vala sorozni az 1693-dik évben püspök Almási Mihály alatt Háromszéken generalis visitatio alkalmával keletkezett törvényeket is; de minthogy ezek csak is a háromszéki ekkléziákra vonatkozólag hozattak vala, s ma tudtom szerint épen nincsenek gyakorlatban, fölöslegesnek láttam idézni.

S kérдем: nem lehetne-e ezen adott törvényeken, mint alapokon, tovább is építeni, s a kepe-rendszer ügyében az eddiginél jobb eredménynyel valamit tenni? Én azt hiszem, hogy igen, annyival inkább, mert noha csaknem annyiképen változik státusunkban a fizetés, a menynyi az eklézsia, mégis miután általánosan búzával s egyéb gabonával, borral, szénával, fával, pénzzel, vagy ezek valamelyikével történik a fizetés, kepe-törvényeink mindenik esetben világosan szólnak, figyelmet fordítván még a kévék minőségére is, s gondoskodván még a legutolsó krajczár és szálfá bészolgáltatása módjáról és idejéről is.

Nézetem szerint tehát ez idő szerint a törvények alapján és korlátai közt ezek lennének a teendők:

Mindenek előtt el kellene rendelni, hogy a papok ekléziájokban irják össze a hallgatókat, még pedig oly evidentiával, hogy azon öszszeírásból bárki is egyszerre átláthassa: kik házasok, özvegyek, ifju legények és gyámság alatti kiskoruak, következőleg: kik kepekötelesek?

Az öszszeírás után a kézhez vett öszszeírás alapján, minden ekléziában a presbyteriummal általános kepe-rectificatiót kellene véghezvitetni egy az egyházközből kiküldendő vegyes bizottság vezetése és elnöklete alatt. A kiküldendő vegyes bizottság tagjai az egyházkörnyékekben mindenesetre az egyházköri esperes, és felügyelő gondnok urak lennének, kik kepetörvényeinkkel tisztában lévén, minden felmerülhető kétes és bonyodalmas kérdések megoldásában a presbyteriumot gyámolithatnák. A presbyterium, miután tagjai az újabb szervezeti törvények szerint szüntelen változnak, s így nem sok idejek és alkalmok van kepetörvényeink minden ágabogával megismerkedni, egy magára hagyatva nem tud tisztán eligazodni némely kepe kérdések felett. Ily körülmények közt a kepetörvények tiszta előadása által a presbyteriumnak legjobb szolgálatot egyedül csakis a vegyes bizottság tehetne, mert hogy a kepe-rectificatio eseteiben a helybeli pap ügyvédeskedjék, én ezt senkinek sem tanácsolom. Kétségen kívül azt hinné az egész világ, hogy a pap a maga fazaka mellé szítja a tüzet. Ezen eljárás következtében kepefizetés alá kerülnének az oly egyének is, kik most magokra nézve minden szolgálatot és beneficiumokat ekléziával és belső emberekkel praestáltatnak, magok pedig semmit se praestálnak azoknak. Kepe-fizetés alá kerülnének kivétel nélkül minden házasok, özvegyek, ifju legények és gyámság alatti kiskoruak, mely

utolsókról, t. i. a gyámság alatti kiskorúakról azt jegyzem meg, hogy sok eklézsiában épen ezek miatt szenved tetemes csonkulást a belső emberek kepeje. Ugyanis midőn egy egész bérfizető családapa elhal, s az állam törvényei szerint hátrahagyott birtoka családanya és gyermekek közt elforgácsolódik, a kepe annyira leesik hogy a belső emberek a családanya után az egész kepeének még egy negyed részét is alig kapják meg, sőt ha a családanya is elhal, épen semmit se is kapnak; nem, mert a gyámság alatti kiskorúakra a kepe nem róvatik ki. Hogy minden eklézsiában így volna, nem hiszem, hanem hogy sok eklézsiában így van, bizonyos. Egy általános, a megirt módoni kepe-rectificatio tehát sok jót szülhetne. Az általános kepe rectificatio után rendben lennénk, mert azokat az évenként előforduló esperesi vizsgálatok alkalmával, új házások, megholtak és reclámálók tekintetbe vételével, a vizsgálószerék elnöklete alatt a presbyterium röviden megtehetné a rectificatiót. Ily formán cselekszik az állam is, így cselekedhetnénk mi is. Hogy is ne? hiszen a latin költő is azt mondja: Totus ad exemplum regis componitur orbis.

A kepe-rectificatio megtörténvén, a kepekötelesek névsora átteendő lenne egyfelől a belső emberekhez, másfelől pedig a D. curatorokhoz és egyháziakhoz, hogy valamint ezek, úgy amazok is a törvényben megirt módon cselekedjenek. Jelesen hangsulyozni kellene szemben a belső emberekkel azt, hogy magokat szorosán a kepe-rectificatiohoz tartásák, s a restántiákat a maga idejében okvetetlenül kiadják; különben panaszuk teljességgel fel nem vétetik. De hangsulyozni kellene szemben a D. curátorokkal és egyháziakkal is azt, hogy miután a törvény minden kepeilletékekre nézve őket teszi felelőssé, kötelmeiket úgy teljesítsék, s a belső emberek kepejét szt. Márton napjára úgy szolgáltatassák bé, hogy a bé nem szolgáltatás esetében minden bizonynyal a hátralékot megfizetik. S ha mégis nem szolgáltatnák bé, a vizsgálószerék valóban fizettetné is meg. Ekkor a belső emberek kepejéből aligha egy fillér is maradna egyik évről a másik évre.

Azonban itt még nem kellene megállapodni. A törvények alapján és korlátai közt még több teendők is lennének. Sürgetni kellene, hogy mindazon eklézsiákban, melyekben a canonica portio nem adatott ki, adassék ki. Minthogy pedig e csakis egy békövetkezhető tagosítás esetében lenne legczélszerűbben kivihető, felszólítandók lennének az eklézsiák, hogy a belső embereknek kepe-

pótlékül az eklézsiák által birt, s most kevés hasznot hajtó szántókból és kaszálókból adjanak s azokat miveljék meg. Ezt az eklézsiák annyival inkább megtehetnék, mert a negyvennyolczadiki események után a papok és mesterek képéje nagy megcsonkulást szenvedett, adót kelletvén fizetni államnak is s egyháznak is.

A nyári vallásos oktatás szoros kötelme minden papnak, a törvény mondja: *Ministri ecclesiarum singulis annis puerorum, maxime vero puellarum institutionem minime praetermittant, solito loco et tempore, a die nimirum Divi Georgii ad diem usque sancti Michaelis functionem suam diebus Dominicis in templo peragentes. Discipl. eccl. §. XVIII.* A nyári vallásos oktatásért a törvény dijt is rendel a papoknak, mondván: „A tanításért a leányok is egy nap tartoznak dolgozni, kiki maga ideje és állapotjához képest“. Ha nem akarnának, a curátor tartozik, mint a bért, megfizettetni az egy napszámot. A ki nem jár tanításra, azért büntettségk den. 24. a napszámot is fizesse meg. *In synod. Arkosiensi 1751.* Azonban míg a papok e tekintetben kötelmeket teljesítik, a gyermekeket hit- és erkölcsani oktatásban részeltetvén, addig a törvényt szabta javadalmat sok eklézsiában épen nem élvezik. Mire nézve határozatilag kimondandó lenne, hogy a vallásos oktatásért, a törvényben megszabott javadalom, minden eklézsiában a papoknak adassék meg.

És minthogy ez idő szerint több eklézsiában a felekezeti iskola községi iskolává alakítottatott át, s a községi tanító vallást nem tanít, az eklézsia mesterének pedig a megváltozott viszonyoknál fogva csakis a vallásos oktatásért azt az egy forint tandíjt, melyet eddig minden tantárgyak tanításáért fizettek, nem fizetik, elintézendő lenne az is, hogy a vallásos oktatásért mennyi dijt illetheti a mestert, vagy ha a pap tanít, a papot. Nézetem szerint ezt a kérdést épen most lehetne legczélszerűbben elintézni, a mikor az állami iskolákba vallásos oktatásra bejáró papok díjazásának kérdése intéztetik el.

Mindezek felett és után a keresztelési, temetési és esketési határozatlan díjakat is, a mint ezt immár a kereszturni egyházkörből felterjesztett indítvány következtében az egyh. főtanács munkába is vette; tisztán megkellene határozni; nem különben az anyakönyvi-kivonatok, mindennemű papi kiadványok és aláírások is, melyeket t. i. nem a kormány kíván, hanem magán ügyben magán egyének követelnek, egyöntetűvé teendő, s bizonyos díj alá vetendő

lennének, oly módon, hogy a városokon több, a falukon kevesebb díjt fizetnének az illetők. Az ily díjakbóli bevételek is érnének valamit, s' ha szembetűnőleg nem emelnék is a jövedelmet, legalább az irodai szükségleteket kifolyják.

Imé ezek egyszerű nézeteim a keperendszerről. Ezeket látván én ez időszerint a törvények alapján és korlátai közt teendőknek a papok és mesterek anyagi helyzetének lehető emelésére nézve.

Én nem ohajtom helyzetünk javulását az által eszközölni, hogy átadva kepeilletékünket az állam rendelkezése alá, az állampénztárból húzzuk fizetésünket. Volt ugyan idő, mikor ezt erősen ohajtottam, nemcsak, hanem tökéletesen hittem is, hogy végre valahára hivatali méltóságunkhoz illőleg az állam által fogunk díjaztatni, hanem ohajtásom nem valósult, hitem megtört, s ma hazánk pénzügyi viszonyának ziláltságát tekintve nem ohajtom.

Én helyzetünk javulását az által sem ohajtom eszközölni, hogy az egyház-körökben egyházi adószedő hivatalok állittatván fel, a hallgatók ezen egyházi adószedő hivatalhoz fizessék bé személy szerint a reájok kiróvandó egyházi adót, s aztán az ily módon begyülemdő adóból teljék ki szolgálatunk díja. Nem ohajtom ezt azért, mert egy egyházi adószedő hivatalos testületnek fentartása akkora költségbe kerülne, s az egyházi pénztár bevételeit anynyira igénybe venné, hogy a mi fizetésünk aligha kijutna; de nem ohajtom azért is, mert ha személy szerint róvatnék ki az egyházi adó, akkor minthogy a belső emberek egyik hallgatónak, mint a másiknak egyaránt szolgálnak, egyenlő mennyiségben kellene kiróni minden személyre az egyházi adót. És mi következne ebből? Az, hogy a tehetősebbek megfizetnék ugyan könnyüszerüleg, hanem a szegényebb sorsuak még ugy sem tudnának fizetni, mint most, s így folytonoson a sok deficittel kellene veszödni. Aztán az is a kérdés: mit szólana ehez a nép? mert hogy az ily dologhoz a népnek is szava van, kétséget nem szenved.

Végre én nem ohajtom helyzetünk javulását eszközölni az által sem, hogy a kisebb ekkleziák a nagyobb ekkleziákhoz csatoltassanak. Ennek épen oly határozott ellensége vagyok, mint sok ember a tagosításnak. Ez a mivelet nagyon elszomoritaná a kisebb ekkleziákat, s kétségen kívül a vallási és erkölcsi élet hanyatlását is maga után vonná. De miért is tenné ezt az ember? hiszen ha valamely kisebb ekkleziia filiává törpítettnek is, elvégre máter-

ré nőné ki magát, s elszakadást eszközölne. A természet törvénye szerint a fiákból lesznek máterek, nem pedig a máterekből fiák. El kell hagyni tehát, a kisebb ekklezsiákat és nem kell bántani, hadd nőjenek. Azt azonban meg kellene mondani minden oly ekklezsiának, mely a máter szárnyai alól kikelt, hogy tartsa magát azon bizonyos conditiokhoz, melyeknek megtartására magát, a máter ekklezsiától lett elszakadása alkalmával, lekötelezte; meg kellene mondani általánosan minden kisebb ekklezsiának, hogy viselje jól magát, a belső emberek jövedelmét szaporítsa, jelesen állitson egyházi magtárt.

Nem kellene arra egy tized. Státusunkban a legkisebb ekklezsia is előállithatna egy száz köből gabonát. Ennek pedig évenként befolyó száz véka kamatja kepepótlékul a papnak és mesternek adatván, akkorát segítene rajtok, hogy nem is képzeli az ember.

Én helyzetünk javítására, még pedig gyökeres javítására, ha csakugyan kérdezné valaki, hogy hát mégis voltaképen mit ohajtanék? azt mondanám: én azt ohajtanám, hogy vagy az állam fizessen, vagy pedig az ekklezsiák váltsák meg a kepét; de úgy, hogy a papok fizetésének minimuma minden ekklezsiában 600 frt, a mestereké 300 frint o. é. lenne. Nézetem szerint ez lenne a valódi radicalis cura, hanem minthogy ma sem az állam pénzügye, sem az ekklezsiák pénzereje nem áll úgy, hogy a belső emberek vagy az egyiktől vagy a másiktól az említett fizetést megkaphatnák, én minden egyebet elhagyva, ez idő szerint a törvények alapján és korlátai közt ohajtanám helyzetünk javítását eszközölni, s hiszem, hogy ezek alapján és korlátai közt mozogva, építve és intézkedve, a jó siker nem maradna el. Csakhogy aztán a hozott és hozandó törvények tartatnának is meg; mert hijában, ha a törvények meg nem tartatnak, haszontalan minden jó munka. Áldott emlékü Mikó Lőrincz egykori derék jogtanárom mondá és pedig keményen hangsulyozva igazán is monda: „A státusok boldogsága vagy boldogtalansága nem a törvények jóságától vagy rosszóságától függ, hanem függ azoknak mikénti megtartásától. Legyenek egy államnak legjobb törvényei, de ha meg nem tartatnak, nem lehet boldog az az állam. Ellenben legyenek egy államnak a legrosszabb törvényei, de ha megtartatnak, a legrosszabb törvények mellett is boldog és szerencsés.“

Nagy Sándor.